

• door Peter van Beugen

BONIFATIUS

IN DE 6E EEUW VERTOONDE HET CHRISTENDOM IN HET NOORDELIJKE DEEL VAN EUROPA EEN TWEEDELING, MET AAN DE ENE KANT HET CHRISTENDOM DAT ZICH AL IN DE VIERDE EN VIJFDE EEUW OVER HET FRANKISCHE RIJK EN OVER DE BRITSE EILANDEN HAD VERSPREID, EN AAN DE ANDERE KANT DE NIEUWE ZENDINGSBEWEGING DIE ZICH VANUIT ROME ONDER AANVOERING VAN PAUS GREGORIUS VERSPREIDDE. GREGORIUS WILDE HET HELE CHRISTENDOM VOLGENS EEN EN DEZELFDE VORM EN DEZELFDE RICHTLIJNEN ORGANISEREN EN ALLE GELEDINGEN VAN HET CHRISTENDOM TERUG BRENGEN TOT DE MOEDERKERK IN ROME.

>>

In de vijfde eeuw al was Ierland gekerstend met name door de arbeid van St Patrick, die kloosters en zendingsscholen inrichtte en het christendom tot een ware volksbeweging maakte - een ontwikkeling die er toe leidde dat Ierland wel het eiland der heiligen werd genoemd. Vandaar uit werden ook Engeland en Schotland gekerstend. De zendingsdrift van de Ierse kerk richtte zich daarna op het vasteland. De Frankische kerk was verwereldlijkt door weelde en macht en was in delen van Germanië al weer deels op zijn retour. In de 7^e eeuw arriveerden de zendelingen uit Rome aan de zuidoost zijde van Engeland, maar zij slaagden er niet in om de oud-Britse kerk en de Rooms -Angelsaksische kerk te verenigen. Hun machtscentrum concentreerde zich rond Canterbury, in het zuidwesten. Van hieruit vertrokken Columbanus en Willibrord als de pioniers in het Frankische rijk en in de lage landen. De komst van het christendom daar werd met vijandigheid begroet, omdat het werd gezien als een middel om de Friezen aan de Franken te onderwerpen. Willibrord zette in 690 voet aan wal bij de monding van de Rijn, met een pauselijke volmacht en met relieken, om kerken te stichten. In het Frankische deel stichtte hij de eerste kerk, de Salvatorkerk in Wiltaburg (Utrecht), maar in het gebied buiten de Frankische invloed had hij geen succes. Willibrord verzette enorme arbeid in het Frankische Friesland (Brabant, Limburg en Echternach), maar het vrije Friesland bleef ongekerstend. Deze situatie trof Bonifatius aan toen hij op het vasteland arriveerde: een Frankisch deel waar de bisschoppen, behorende tot de oude en rijke romaanse families, de uitdelers waren van de goddelijke genade aan de Germanen, en de vrije Friezen die ten noorden van hen woonden. Door de afhankelijkheid van de Germanen ten opzichte van de bisschoppen kwam de laatste groep steeds meer wereldse macht en rijkdom toe, waaronder de landerijen, die vervolgens in vruchtgebruik werden uitbestede, en waardoor de bisschoppen de facto regeerden als koningen. Ze leefden, als instituut naar het Roomse recht, maar de geestelijken stonden tegelijk onder natuurlijk stamrecht. Deze vermenging van geestelijke en wereldlijke macht leidde onder andere tot wantoestanden, waaronder simonie: de handel in geestelijke ambten. Bonifatius zou de reformator van de gezonken kerk worden. Hij werd geboren in ca. 680 in Kirton, Wessex uit een vorstelijk geslacht. Hij kreeg de naam Winfried (vredesvriend) en nam pas bij zijn wijding de naam Bonifatius aan. In het klooster van Adesconcaster (Exeter)

werd hij docent – de eerste Latijnse grammatica in het Engels was van zijn hand - en werd hij opgeleid tot priester. Zijn gaven bleven niet onopgemerkt, en hij werd aangesteld als gezant tussen de koning en de aartsbisschop van Canterbury. Deze eervolle loopbaan liet hij echter liggen om zijn zendingsroeping te volgen. Na een kort eerste bezoek aan het vasteland stak hij in 716 opnieuw over en bracht samen met de aartsbisschop van Winchester een bezoek aan Rome voor zijn wijding als zending. De paus verzekerde hem van de steun van de Frankische koningen en gaf hem zelfstandigheid in de regeling van geestelijke zaken. Hij kreeg de opdracht de kerk geheel naar Rooms recht te hervormen, het priesterhuwelijk uit te bannen en heidense resten en invloeden van de Iers-Schotse zending weg te werken. Hij reisde naar Friesland en werkte onder de heidenen in het gebied ten oosten van de Rijn. Hij predikte altijd in de volkstaal van de heidenen. In 722 werd Bonifatius door de paus tot bisschop van Duitsland gewijd en de eedformule hield in dat hij de Duits kerk in Rome zou verankeren. Hij verbreedde zijn arbeid naar het grensgebied met Saksen. Hier verbrak hij de ban van het heidendom door de eik bij Geismar om te hakken, waarop de toeschouwers tevergeefs wachten op de wraak van Donar. Hij trok het land door en maakte meer dan honderdduizend bekeerlingen. In 738 (of 732?) werd hij benoemd tot aartsbisschop en vestigde zich in Fulda. Hij was nu actief aan beide zijden van de Rijn, belegde onder keizer Karloman voor het eerst en jaarlijks Germaanse concilies, waarin o.a. bepalingen werden uitgevaardigd tegen wapenhandel, losbandigheid, wereldse kledij van priesters, waarzeggerij, lijkverbranding, drinkgelagen en ontwijding van kerken door het zingen van wulpsel liederen. De bepalingen hadden ook het politieke doel om de Saksische gebieden onder Frankische heerschappij te brengen en om restanten van het Ierse christendom uit te roeien. Vanaf 745 was de zetel van zijn aartsbisdom in Mainz. Vanaf 752 begon hij zich te richten op Friesland. Hij zakte de Rijn af met een groot gezelschap helpers en militairen en met zijn boekenkist, waarin hij zijn lijkwade had meegenomen. Hij trok Friesland rond, predikend en dopend. Met Pinksteren 754 zou hij aan de gedoopten in Dokkum het vormsel bedienen. Zijn kamp werd door gewapende heidenen bij het aanbreken van de dag overvallen. Hij verbood zijn volgelingen wapens te gebruiken. Hij werd samen met 52 metgezellen vermoord en zou bij zijn sterven de woorden hebben uitgesproken: 'Dit is de

dag waar ik sinds lang naar heb uitgezien, vertrouw op de Heer'. Zijn aardse leven was beëindigd, maar aan het doel dat hij zich in zijn jeugd had gesteld was een begin van een vervulling gekomen en het zaad van het evangelie was in de noordelijke streken van Europa gezaaid. Bonifatius wordt wel de architect van het christelijk West Europa genoemd; hij heeft de kerk gestructureerd naar het rolmodel van de Roomse kerk. Bonifatius' lichaam werd via Utrecht en Mainz naar Fulda gebracht en begraven in en schrijn onder het hoofdaltaar van de kathedraal. In 1962 werd een standbeeld van hem onthuld in Dokkum door de toenmalige prinses Beatrix.

Dat Bonifatius van grote betekenis is geweest voor de verspreiding en de vormgeving van het christendom is onomstreden. Wel kwamen in de 19^e en 20^e eeuw in m.n. Duitsland steeds meer kritische geluiden op zijn arbeid of vragen bij zijn intenties. In hoeverre vormden de verbreiding van de macht van Rome en de bestrijding van het Ierse christendom een onderdeel van zijn streven? We zullen deze vraag nooit met zekerheid kunnen beantwoorden en het is beter om ons van een oordeel te onthouden. Wel zien we hoe de vermenging van politiek en christendom de arbeid eerder compliceerde dan vereenvoudigde. Het verzet van de Friezen was misschien niet in eerste instantie religieus georiënteerd, maar vooral politiek. Het christendom was de religie van de Franken en de verbreding ervan, onder protectie van Frankische wapenen, zou leiden tot een onderwerping aan de Frankische heerschappij. De overgang van de Germanen tot het christendom was daarentegen weer deels ingegeven door maatschappelijke ingevingen. De christenen brachten een hoger staande cultuur mee van bouwkunst, boeken en muziek. Of de honderdduizenden die tot het christendom overgingen ook echt allen tot persoonlijk geloof zijn gekomen, is aan Eén om te beoordelen. Hoe deze dingen ook mogen zijn, ze doen niets af aan de ijver en arbeid van Bonifatius, die het licht van het evangelie hoe dan ook in de duistere delen van Europa heeft gebracht. Belangwekkende vragen voor het christendom in de 21e eeuw zijn welke rol de hulp of de invloed van politieke en maatschappelijke ontwikkeling spelen in de verbreiding van het evangelie en wat het effect daarvan is.